

thôn và hiện nay ít người muốn học ngành nông nghiệp. Ngay ở ĐBSCL, vùng trọng điểm lương thực quốc gia, cũng rất ít người theo học khoa học nông nghiệp của trường Đại học Cần Thơ. Do vậy nhân lực có trình độ đại học và kỹ thuật nông nghiệp càng trở nên thiếu trầm trọng. Từ thực trạng đó, có thể đưa ra một vài kiến nghị, đặc biệt đối với ĐBSCL như sau:

- Cho phép mở rộng hệ đào tạo cử tuyển - học sinh có bằng tú tài được cử đi học đại học, học sinh có bằng phổ thông cơ sở được cử đi học trung học chuyên nghiệp về nông nghiệp (trồng trọt, chăn nuôi, kỹ thuật nông nghiệp, quản lý nông trại, thú y...) được hưởng học bổng mà không phải qua thi tuyển. Mỗi xã hàng năm có thể cử người đi học theo chỉ tiêu của nhà nước và phải trở về phục vụ chính nơi cử mình đi học. Muốn thực hiện được điều này cần có sự tài trợ của nhà nước và địa phương. Có thể giao nhiệm vụ đào tạo này cho Đại học Cần Thơ và các trường trung học chuyên nghiệp ở địa phương tương ứng.

- Ưu tiên hơn nữa về kinh phí giáo dục phổ thông cho ĐBSCL và tạo điều kiện để phổ cập cấp I ở nông thôn, nhằm mở rộng và nâng cao mật độ dân trí, đáp ứng tiến trình công nghiệp hóa và hiện đại hóa ở vùng trọng điểm lương thực quốc gia.

Hội thảo cũng còn ghi nhận một số ý kiến phản ánh khá cụ thể những khía cạnh khác nhau trong chuyển dịch cơ cấu kinh tế nông nghiệp, song ở đây chỉ dừng lại trên những nội dung chính yếu.

Các thành viên dự hội thảo cũng nhận thấy rằng, còn nhiều vấn đề cần được phân tích sâu sắc hơn, dù cơ sở lý luận và thực tiễn hơn để đóng góp thiết thực vào tiến trình chuyển dịch cơ cấu kinh tế nông nghiệp và phát triển nông thôn ở VN...

Ban tổ chức hội thảo sẽ tổng hợp các ý kiến thảo luận thành bản kiến nghị gửi trung ương Đảng, Chính phủ, Bộ nông nghiệp và phát triển nông thôn, Hội nông dân VN và các cơ quan hữu trách với tính chất tư vấn.

Ban tổ chức cũng mong rằng, sau cuộc hội thảo khoa học này, các giáo sư, giảng viên, các nhà nghiên cứu, các nhà hoạch định chính sách, các chuyên gia, các nhà quản lý sẽ tiếp tục nghiên cứu để đóng góp thiết thực vào hiện thực hóa chiến lược quan trọng này.

Hai ngày hội thảo khoa học, tuy ngắn ngủi song đã để lại cho chúng ta nhiều ấn tượng tốt đẹp. Có thể nói ấn tượng sâu sắc nhất ở hội thảo này là chúng ta đã gặp nhau về những ý tưởng khoa học và ý tưởng nhân văn trên mọi góc độ nghiên cứu ■

PGS. PTS. Nguyễn Thành Xương đọc báo cáo tại hội thảo

NÔNG NGHIỆP, NÔNG THÔN NHỮNG NĂM ĐỔI MỚI VÀ NHỮNG VẤN ĐỀ ĐẶT RA

PGS. PTS. NGUYỄN THÀNH XƯƠNG
Phó Hiệu trưởng ĐHKHT - ĐHQG TP.HCM

Trong những năm đổi mới, các trường đại học và cao đẳng khối ngành kinh tế đã tích cực đổi mới mục tiêu, chương trình, nội dung đào tạo nhằm thích ứng với nền kinh tế thị trường có định hướng XHCN. Bên cạnh hoạt động đào tạo,

công tác nghiên cứu khoa học ở các trường cũng có những đóng góp đáng kể cho sự hình thành và hoàn thiện các chính sách, cơ chế quản lý nói chung, nông nghiệp nói riêng.

Đến nay, nền nông nghiệp và nông thôn Việt nam đã có những bước tiến vượt bậc, nhất là sau khi

có Nghị quyết 5 Trung ương Đảng (Khoá 7) về hình thành cơ cấu kinh tế nông - công nghiệp và dịch vụ. Sản phẩm lương thực thường xuyên tăng lên, đời sống nông dân bước đầu ổn định và được cải thiện, bộ mặt đời sống kinh tế - xã hội có nhiều khởi sắc. Tuy nhiên, đang còn rất nhiều vấn đề về kinh tế - xã hội đặt ra gay gắt cần được tiếp tục giải quyết cả về mặt lý luận cũng như thực tiễn.

Hội thảo khoa học - công nghệ năm 1997 các trường đại học và cao đẳng khối ngành kinh tế theo sự chỉ đạo của Bộ Giáo dục - Đào tạo tổ chức lần này chọn chủ đề "Chuyển dịch cơ cấu kinh tế nông nghiệp và phát triển nông thôn" tập hợp các nhà khoa học từ các trường, các viện; các nhà lãnh đạo và hoạch định chính sách cấp Trung ương, tỉnh, thành; các nhà làm công tác thực tiễn từ các hội nông dân một số tỉnh - những người đã góp phần không nhỏ cho những thành tựu to lớn của nền nông nghiệp nước ta thời gian qua sẽ là dịp để chúng ta tiếp tục trao đổi, làm sáng tỏ thêm những vấn đề, những khía cạnh được đặt ra trong lĩnh vực nông nghiệp và nông thôn.

Theo chúng tôi, hội thảo lần này cần quan tâm đến một số nội dung chủ yếu sau đây:

- Nông nghiệp, nông thôn những năm đổi mới và những vấn đề đặt ra.

- Nghiên cứu khoa học của các trường đại học, cao đẳng với việc phục vụ thực tiễn nói chung, phục vụ quá trình chuyển dịch cơ cấu kinh tế nông nghiệp, phát triển nông thôn nói riêng.

- Những giải pháp chủ yếu cho quá trình chuyển dịch cơ cấu kinh tế nông nghiệp phát triển nông thôn theo hướng công nghiệp hoá, hiện đại hoá.

- Kinh tế nông hộ và kinh tế hợp tác trong nền kinh tế nhiều thành phần ở nông thôn Việt Nam.

- Định hướng chiến lược cơ cấu kinh tế nông nghiệp và phát triển nông thôn ở nước ta.

1. Nông nghiệp, nông thôn những năm đổi mới và những vấn đề đặt ra

Cuối thập niên 70, nền kinh tế nước ta ở trong tình trạng sa sút nghiêm trọng, bên bờ của cuộc khủng hoảng kinh tế - xã hội trên quy mô cả nước. Đời sống khó khăn, lòng dân không yên, niềm tin giảm sút. Trước thực trạng đó, Hội nghị Ban Chấp hành Trung ương Đảng lần thứ 6 (Khoá 6) đã xác lập đường lối đổi mới. Quá trình này được bắt đầu trước hết từ nông nghiệp với sự ra đời Chỉ thị 100 của Ban Bí thư (1981) về khoán trong nông nghiệp, sau đó được tiếp nối bằng Nghị

quyết 10 của Bộ Chính trị (tháng 4.1988) về đổi mới quản lý kinh tế nông nghiệp. Đến năm 1993, Hội nghị Ban Chấp hành Trung ương lần 5 (Khoá 7) đã ra Nghị quyết "Tiếp tục đổi mới và phát triển kinh tế - xã hội nông thôn...". Như vậy, từ năm 1981, Đảng ta đã liên tục nghiên cứu và tổng kết thực tiễn; trên cơ sở đó đề ra nhiều chủ trương, chính sách tháo gỡ khó khăn, tạo ra động lực mới, giải phóng nguồn nhân lực nông nghiệp, đưa công cuộc đổi mới nông nghiệp và nông thôn lên những bước phát triển mới.

Nhờ vậy, trong lĩnh vực nông nghiệp đã đạt được những thành tựu quan trọng:

- (1). Giải quyết cơ bản vấn đề lương thực, tạo lập được độ an toàn lương thực trên cả nước và đẩy mạnh xuất khẩu lương thực với sản lượng lớn (đứng thứ ba thế giới sau Mỹ và Thái Lan - theo thông tin mới nhất, đến giữa tháng 8.97 đã xuất được 2,8 triệu tấn lương thực, vượt qua cả Mỹ và Thái Lan).

- (2). Cơ cấu kinh tế nông nghiệp bước đầu vận động theo hướng đa dạng hoá sản phẩm và hoạt động, chuyển dịch cơ cấu cây trồng, vật nuôi phù hợp với đặc điểm và lợi thế từng vùng sinh thái nhằm tạo thêm việc làm, tăng thu nhập trên một đơn vị diện tích đất sử dụng và đầu người.

- (3). Tạo ra được sự tăng trưởng khu vực kinh tế nông thôn.

- (4). Tình hình kinh tế - xã hội và đời sống nông thôn từng bước được cải thiện và có nhiều khởi sắc.

Ở hội thảo lần này, chúng ta cần tiếp tục khẳng định sự đúng đắn của đường lối đổi mới do Đảng ta khởi xướng nói chung, những chủ trương, chính sách đối với nông nghiệp và nông thôn nói riêng.

Tuy nhiên, bên cạnh những thành tựu rất có ý nghĩa đó, trong nông nghiệp và nông thôn nước ta còn đặt ra nhiều vấn đề cần được tiếp tục trao đổi, làm sáng tỏ thêm cả về mặt định hướng chiến lược cũng như các giải pháp cụ thể; cả về mặt lý luận lẫn thực tiễn. Theo chúng tôi, đó là:

- Những nội dung cụ thể của chuyển dịch cơ cấu kinh tế nông nghiệp trong mối quan hệ với công nghiệp hoá, hiện đại hoá và phát triển nông thôn.

- Trình độ dân trí và vấn đề đào tạo, bồi dưỡng, phân bổ, sử dụng nguồn nhân lực nông thôn. Cơ cấu dân số nông thôn - thành thị chưa có sự thay đổi đáng kể.

- Trình độ khoa học - công nghệ trong sản xuất nông nghiệp còn lạc hậu. Quá trình áp dụng và chuyển giao công nghệ ở đây còn diễn ra

chậm chạp.

- Cơ sở hạ tầng nông thôn còn quá yếu kém. Hệ thống đường sá, thông tin liên lạc, trạm y tế, trường học, khu vui chơi giải trí ... chưa được đầu tư đúng mức.

- Hệ thống chính sách nhà nước chưa đồng bộ, nhiều khi thiếu nhất quán, nhất là các chính sách về giá, vốn đầu tư, tín dụng nông thôn.

2. Nghiên cứu khoa học của các trường đại học, cao đẳng với việc phục vụ thực tiễn nói chung, phục vụ chuyển dịch cơ cấu kinh tế nông nghiệp, phát triển nông thôn nói riêng

Chúng ta có thể thống nhất rằng, những năm đổi mới, hoạt động nghiên cứu khoa học của các trường kinh tế đã góp phần tích cực vào việc hoạch định các đường lối, chủ trương, chính sách phát triển kinh tế - xã hội của đất nước. Thực tế chứng minh, các trường khối kinh tế là nơi có nhiều khả năng quy tụ nhiều nhà khoa học trong và ngoài nước tham gia cùng nhau giải quyết những chương trình, dự án mang tầm cỡ quốc gia.

Ngay từ những năm đầu đổi mới, được nhà nước giao trách nhiệm, Trường Đại học Kinh tế Quốc dân đã tập hợp đồng đội ngũ khoa học từ nhiều trường khác thực hiện chương trình cấp nhà nước mang mã số KX.03 "Đổi mới và hoàn thiện các chính sách kinh tế và cơ chế quản lý kinh tế". Cùng với chương trình này là các đề tài cấp Nhà nước khác (KX.01, KX.05, KX.08 ...); các đề án chiến lược phát triển kinh tế - xã hội trên cả nước và ở các địa phương (tỉnh, thành phố). Từ những nghiên cứu này, các trường khối kinh tế đã góp phần xác lập những căn cứ khoa học, những phương hướng, nội dung cũng như các giải pháp cụ thể nhằm đổi mới và hoàn thiện các chính sách kinh tế và cơ chế quản lý kinh tế nói chung, nông nghiệp và nông thôn nói riêng.

Ngoài ra, với sự nhạy bén của mình, các trường đã tiếp cận và phát hiện nhu cầu nảy sinh từ các địa phương, các ngành, các đơn vị sản xuất kinh doanh và ký hàng trăm hợp đồng kinh tế phục vụ thực tiễn. Riêng trong lĩnh vực nông nghiệp, đáng chú ý có những vấn đề như "Các biện pháp kinh tế, tổ chức quản lý để phát triển sản xuất nông nghiệp hàng hoá và thúc đẩy chuyển dịch cơ cấu nông thôn đồng bằng sông Hồng", "Chuyển dịch cơ cấu kinh tế nông nghiệp Nam bộ", "Tổ chức hệ thống doanh nghiệp trong nông, lâm, thủy sản Việt Nam", "Kinh tế hộ và các hình thức hợp tác của kinh tế hộ ở Nam bộ".... Những hoạt động này đã khẳng

định tiềm lực to lớn và mạnh mẽ của các trường đại học khối ngành kinh tế trong việc xây dựng cơ sở lý luận cho đường lối, chủ trương của Đảng và Nhà nước cũng như những giải pháp, biện pháp tháo gỡ trong thực tiễn sản xuất kinh doanh.

Trong hội thảo, chúng ta cần thảo luận để làm rõ hơn vai trò quan trọng và tiềm năng to lớn của các trường đại học khối kinh tế trong nghiên cứu khoa học để từ đó đề xuất những kiến nghị cụ thể với Nhà nước tạo điều kiện thuận lợi hơn cho các nhà khoa học đóng góp có hiệu quả hơn cho sự nghiệp đổi mới. Mặt khác, hội thảo cũng là dịp để các trường trao đổi, học hỏi kinh nghiệm nhau trong việc tổ chức hoạt động nghiên cứu khoa học, lựa chọn đề tài, ký kết hợp đồng, tập hợp và bố trí lực lượng, triển khai và chuyển giao công nghệ cho thực tiễn.

3. Những giải pháp chủ yếu cho quá trình chuyển dịch cơ cấu kinh tế nông nghiệp, phát triển nông thôn theo hướng công nghiệp hoá, hiện đại hoá

Sau hơn 10 năm đổi mới, cơ cấu kinh tế nông nghiệp đã có một sự thay đổi cơ bản. Trước hết, đó là sự chuyển dịch theo hướng tăng dần tỷ trọng của công nghiệp và dịch vụ, là sự chuyển dịch theo hướng sản xuất hàng hoá đa sản phẩm phục vụ nhu cầu thị trường trên cơ sở khai thác lợi thế về tiềm năng và sinh thái của từng vùng. Tuy nhiên, do điểm xuất phát về kinh tế của ta quá thấp, đến nay sự chuyển dịch cơ cấu này chưa làm thay đổi hẳn diện mạo kinh tế - xã hội ở nông thôn. Nhìn chung, cơ cấu kinh tế nông thôn đến năm 1996 vẫn chủ yếu là nông nghiệp, công nghiệp và dịch vụ còn chiếm tỷ trọng rất thấp (công nghiệp khoảng 14%, dịch vụ xấp xỉ 15%). Tỷ trọng giá trị của cây trồng ngoài lương thực và chăn nuôi còn thấp, cơ cấu thu nhập người nông dân vẫn chủ yếu từ nông nghiệp (khoảng 56%).

Tại hội thảo lần này, bên cạnh việc tiếp tục làm rõ những xu hướng và nội dung chuyển dịch cơ cấu kinh tế nông nghiệp trên cơ sở xác định mục tiêu và căn cứ của nó, chúng ta cần tập trung sự chú ý vào việc tìm kiếm các giải pháp cụ thể ở tầm vĩ mô và vi mô thúc đẩy quá trình này trong mối quan hệ khăng khít với công nghiệp hoá và hiện đại hoá. Chẳng hạn : ổn định giá và tìm đầu ra cho nông sản phẩm, tạo vốn cho sản xuất công nghiệp và phát triển hệ thống dịch vụ nông thôn, khôi phục và phát triển các ngành nghề truyền thống ; tăng cường đầu tư phát triển kinh tế hạ tầng nông thôn ; tạo lập khung pháp lý và môi

trường kinh tế vi mô thuận lợi...

4. Kinh tế nông hộ và kinh tế hợp tác trong nền kinh tế nhiều thành phần ở nông thôn Việt Nam

Có thể nói, sau Nghị quyết 10 của Bộ Chính trị (tháng 4.1988), hộ nông dân đã trở thành chủ thể trong sản xuất nông nghiệp, mô hình hợp tác xã theo kiểu cũ hầu như mất hẳn tác dụng đối với quá trình sản xuất nông nghiệp. Kinh tế nông hộ đã trở thành đơn vị sản xuất chủ yếu ở nông thôn, là nhân tố quan trọng của sự tăng trưởng kinh tế nông thôn và chuyển dịch cơ cấu kinh tế nông nghiệp.

Tuy nhiên quá trình xã hội hoá càng diễn ra rộng thì kinh tế nông hộ cũng dần dần bộc lộ nhiều hạn chế nguồn lực sản xuất (đất đai, vốn liếng...) hạn hẹp, quy mô thị trường khó mở rộng, sự phân hoá giàu - nghèo có nguy cơ tăng lên, mối liên kết sản xuất giữa các hộ gặp nhiều trở ngại, khả năng triển khai ứng dụng khoa học công nghệ trên quy mô lớn bị hạn chế...

Ở hội thảo này, ngoài việc khẳng định vai trò động lực của kinh tế nông hộ, chúng ta cần chỉ rõ và phân tích những hạn chế của nó đối với quá trình chuyển dịch cơ cấu kinh tế nông nghiệp theo hướng công nghiệp hoá, hiện đại hoá ; trao đổi, đề xuất các hình thức, nội dung, bước đi và mô hình phát triển của kinh tế nông hộ trong sự gắn bó giữa kinh tế nông hộ với kinh tế hợp tác xã, kinh tế quốc doanh.

5. Định hướng chiến lược cơ cấu kinh tế nông nghiệp và phát triển nông thôn ở nước ta

Từ hội thảo lần này với chủ đề "Chuyển dịch cơ cấu kinh tế nông nghiệp và phát triển nông thôn", trên cơ sở trao đổi lý luận và thực tiễn theo 4 nội dung trên, chúng ta cố gắng đề xuất được một hệ thống nội dung mang tính định hướng và chiến lược cho quá trình chuyển dịch cơ cấu kinh tế nông nghiệp và phát triển nông thôn trên cả nước và ở hai vùng sản xuất lớn: châu thổ sông Hồng và đồng bằng sông Cửu Long.

Xin được nêu một số nội dung mang tính gợi ý :

(1). Kinh tế nông thôn, nông nghiệp ở nước ta cần phải tiếp tục chuyển dịch theo hướng đa dạng hoá, tập trung chuyên môn hoá gắn liền với công nghiệp hoá, hiện đại hoá nhằm làm cho kinh tế nông nghiệp và nông thôn Việt Nam chủ yếu là thuần nông, độc canh lúa, phân tán manh mún thành một nền kinh tế có sản phẩm đa dạng với khối lượng hàng hoá lớn, chất lượng hàng hoá cao phù hợp với điều kiện tự nhiên của từng vùng, đáp ứng

được yêu cầu an toàn lương thực, thực phẩm đa dạng của thị trường trong nước và yêu cầu tạo ngành hàng chủ lực để xuất khẩu.

(2). Gắn nông nghiệp với công nghiệp chế biến, lưu thông và tiêu thụ sản phẩm. Gắn chuyển dịch cơ cấu kinh tế nông nghiệp với quá trình công nghiệp hoá, hiện đại hoá nhằm vừa tăng khối lượng vừa giảm tỷ trọng giá trị sản phẩm nông nghiệp giảm dần tỷ trọng lao động nông nghiệp chuyển sang các ngành kinh tế khác, nhất là công nghiệp và dịch vụ.

(3). Thay đổi từng bước cơ cấu dân số nông thôn - thành thị gắn với quá trình đô thị hoá và tiêu thành các tụ điểm kinh tế nông thôn. Điều chỉnh sự phát triển về số lượng và chất lượng dân số và nguồn nhân lực nông thôn theo hướng giảm áp lực nhân khẩu và lao động thừa, nâng cao thể lực và trí lực, tổ chức đào tạo ngành nghề mới cho nông dân.

(4). Đẩy mạnh phát triển kết cấu hạ tầng nông thôn trên cơ sở kết hợp các nguồn vốn huy động từ dân, ngân sách địa phương, đầu tư của nhà nước và vốn liên doanh, tài trợ của nước ngoài.

(5). Cùng với các biện pháp thúc đẩy tăng trưởng kinh tế ở nông thôn, cần chăm lo và giải quyết thoả đáng những vấn đề xã hội và môi trường tự nhiên hết sức cấp bách ở nông thôn. Tiến hành một cách căn cơ hơn công tác xoá đói giảm nghèo để góp phần giảm bớt cách biệt giàu nghèo.

Chuyển dịch cơ cấu kinh tế nông nghiệp và phát triển nông thôn bao gồm một nội dung rộng lớn, phức tạp và một quá trình lâu dài đòi hỏi sự xác định mục tiêu, định hướng và một hệ thống các giải pháp cụ thể, đồng bộ với những bước đi thích hợp. Trên đây chỉ xin được phép trình bày một số ý mang tính chất đề dẫn làm nền cho sự trao đổi ở hội thảo. Chúng tôi mong sẽ được nghe những ý kiến sâu sắc của các nhà khoa học, các nhà hoạch định chính sách, các nhà quản lý và hoạt động thực tiễn chung quanh những vấn đề này ; đồng thời hy vọng kết quả của Hội thảo sẽ góp phần làm sáng tỏ, bổ sung và tiếp tục hoàn chỉnh những vấn đề chủ yếu của quá trình chuyển dịch cơ cấu kinh tế và phát triển nông thôn nước ta.

Báo cáo đề dẫn hội thảo khoa học "Chuyển dịch cơ cấu kinh tế nông nghiệp, phát triển nông thôn theo hướng công nghiệp hóa và hiện đại hóa" từ 22 - 23.8.1997 tại Cần Thơ. Tựa bài do tòa soạn đặt.